

Песиголовці з парості Адама

РАТРАМН КОРБІЙСЬКИЙ

26 ТРАВНЯ 2021

Монах Ратрамн Корбійський відписує пресвітерові Рімбертові на його запитання про природу та властивості песиголовців, і вважає, що їх слід зараховувати до людського роду. Перед 865 роком.

Песиголовці з «Подорожі» Одоріка Порденонського, XV століття

Удостоєному дарів божественної благодаті й улюбленому во Христі велебному пресвітерові

Рімбертові — Ратрамн бажає вічного спасіння в Господі Ісусові Христі.

Пам'ятаючи про моє прохання, ти описав мені, що вдалося довідатися про природу песиголовців, і цим непомаму мене втішив. А от коли йдеться про твоє питання, то знай, що на нього я не відписав аж ніяк не через мляву недбалість: затримка сталася лише тому, що не було через кого передати листа. Нині ж до мене прибув брат Сарвард і оце має до тебе повертатися; тож при цій нагоді я й заповзявся коротко викласти свою думку стосовно того, про що ти запитував.

А питаєш ти, яке варто мати переконання про песиголовців: чи породжені вони з парості Адама, а чи мають душу тварин? Стисло на це питання можна відповісти так: коли вважати їх належними до людського роду, то не підлягає жодному сумніву, що за походженням вони є нащадками першої людини: адже воно й не годиться вірити, наче початки людства можна вивести звідкись інакше, аніж із сутності праотця. Якщо ж їх залічити до роду тварин, то спільна з людьми у них лише назва, а не природа.

Між іншим, варто зауважити, що, коли вдовольнитися гадкою наших учителів Церкви¹, то песиголовців слід вважати радше тваринами, аніж людьми, бо ж і форма голови, і собачий гавкіт вказує на їхню подібність не так до людей, як до тварин. Людям властиво підводити округлу голову й споглядати небеса; псам — понурювати довгасту голову з витягнутою мордою і втуплюватися в землю.

Та все ж із листа з докладнішим описом їхньої природи, котрий надійшов мені від твоєї милості, я довідався про ознаки, які видаються сумісними з людським розумом, аніж із тваринною кмітливістю, а саме: вони, пишеш, дотримуються певного суспільного права, про що свідчить спільне мешкання в поселеннях; обробляють землю — про це можна здогадатися зі збору врожаю; не виставляють напоказ соромітних частин тіла, як звично для тварин, а прикривають їх, як люди, — а це вказує, що мають сором; для того, щоби прикрити тіло, послуговуються не лише шкурами, а й одягом.

Усе це, бачиться, в певний спосіб свідчить, що їх наділено розумною душею. Адже коли мовиться, що держава — це згромадження людей, які спільно проживають і керуються тим самим правом², а про песиголовців оповідають, що співмешкають громадами у поселеннях, то можемо вважати, що й до них доречно застосовувати визначення держави. Вони ж бо, зібравшись, творять велику сукупність; а тому й співмешкати можуть, лише домовившись про якесь право. Де в силі право — там його дотримуються за спільним переконанням: немає такого права, яке не було б ухвалене спільною згодою. Такий устрій, утім, неможливо було б ні встановити, ні зберігати без доброзвичайності.

Розрізнення пристойного та ганебного, володіння ремеслом, встановлення законів миру та злагоди — все це було б неможливо без розумного судження, без вродженої проникливості.

Що ж до обробки нив, перекопування землі, засівання в угноєний ґрунт — усе це вказує на володіння вмілостями; а до цього, знаємо, спроможні лише наділені розумом істоти. Саме розуму властиво дошукуватися причин кожного явища, скажімо, що робить ґрунт родючим, що спричиняє щедрий урожай: не знаючи цього, не можливо належно займатися землеробством. Далі. Уміння робити одяг — чи то зі шкур, чи то з вовни та льону — це наслідок зусиль розумної душі. Усе це виготовляють за допомогою ремесла, яким тільки розумній душі дано оволодіти. Прикривання соромітних частин тіла — ознака цнотливості: таку схильність має лише ум, здатний розрізнати між ганебним і пристойним, адже й соромитися ганебного може лише той, хто має якесь усвідомлення пристойного. Заперечувати, що все це — властивості розумної душі, може хіба що сам обділений розумом. Розрізнення пристойного та ганебного, володіння ремеслом, встановлення законів миру та злагоди — все це було б неможливо без розумного судження, без вродженої проникливості. Отож коли кажеш, що у песиголовців те все можна добачити, то цим засвідчуєш існування в них розумної душі. Людину ж бо відрізняє від тварин лише розум. А що ним, як бачимо, наділені ті, про кого мова, то, видно, їх варто вважати радше людьми, ніж тваринами.

Цю думку, бачиться, неабияк підкріплює книжечка про мучеництво святого Христофора. У ній читаємо, що він, наскільки відомо, походив саме з цього роду людей. А тим часом окрасою його життя та мучеництва стали преславні чесноти; віримо, що й таїнство хрещення він одержав у божественний спосіб, адже під час таїнства, свідчить та ж таки книжечка, його огорнула хмара.

До того ж, із переказів довідуємося чимало такого, що натякає на наділеність цього роду людей розумом. Та й Ісидор, ведучи мову в «Етимологіях» про розмаїтих почвар людського поріддя, між іншим каже: «Як серед окремих племен трапляються люди-чудовиська, так і серед усього людства бувають чудовиська-племена: гіганти, песиголовці, циклопи та інші»³. Цими словами він виразно засвідчив власне переконання, що песиголовці за походженням є нащадками першої людини. Адже як в окремих племенах, буває, дехто приходять на світ немовби всупереч законам природи — двоголові, трирукі, карлики, гермафродити, андрогіни та безліч інших (а втім, таки не всупереч законам природи вони родяться, а за урядженням

згори, бо ж і закони природи — це божественне урядження), — отак само немовби перебивають природний порядок людського роду своїм чудернацьким поріддям і згадані вище дивовижні люди-почвари, і багато інших, яких було б надто довго перелічувати: це і пігмеї, і антиподи⁴ (перші заввишки з лікоть, другі мають розвернуті назад ступні та по вісім пальців на руках)⁵; і гіпоподи, у яких людська подоба поєднується з ногами коня⁶; і макробії, що майже вдвічі перевищують людський зріст⁷; і плем'я жінок в Індії, котрі п'ятилітніми вагітніють, а живуть не довше за вісім років⁸; і ще безліч таких, у яких ледве віриться. І хоча переказують, що всі вони — нащадки людського роду, все ж не варто надто поспішно чи необачно стверджувати їхню належність до людства.

А от щодо гігантів, яких теж залічують до тих чудовиськ, то ледве чи варто сумніватися, що вони — люди й породжені людьми: це, знаємо, підкріплює й авторитет божественного Писання⁹. Якщо й песиголовці належать до гігантів, то й про них слід бути тієї самої гадки, надто ж коли правдиве оте, що читаємо про святого Христофора або що про них переказують у народі. Однак із моїх слів та міркувань не випливає, що все, породжене від людини, є людиною й наділене вродженим людським розумом. Скажімо, коли читаю про народжене жінкою теля¹⁰ або про те, як жінка привела на світ змію, то аж ніяк не вважаю, що оте теля чи ота змія мали людську, розумну душу. А ще ж оте дивовижне поріддя, приведене на світ від жінки за царя Александра: верхня його частина скидалася на людину, нижня — мала постать різних живих тварин¹¹! Гадаю, із тим, що ці тварюки, хай і породжені від людського сімені, мали розумну душу, погодиться тільки той, хто сам позбавлений розуму.

Отож і тих, про кого мова, я не вважав би наділеними розумною душею лише тому, що вони походять від людей; але те, що ти пишеш, і те, що читаю та довідуся з переказів, схиляє мене саме до такої думки. Про них, бачимо, говориться стільки всього переконливого, що не вірити або заперечувати було б радше впертістю, аніж розсудливістю. До того ж, як свідчить твій опис, у них є всі ті види свійських тварин, що й у наших краях. Не бачу, як це було б можливо, якби вони мали не розумну, а тваринну душу, адже, читаючи книгу Буття, довідуємося, що Бог підпорядкував усіх земних істот людині¹². А от щоб тварини піклувалися про істот іншого виду, надто ж свійських, ще й змушували їх коритися своїм наказам та служити собі — це щось і нечуване, і неймовірне. Тому, якщо про песиголовців розповідають, що в них багато свійських тварин, то напевне їм самим аж ніяк не властива тваринна дикість: тих свійських тварин вони могли приручити тільки лагідністю.

Отже, на мою думку, варто мати переконання про песиголовців. Чи інші будуть такої ж гадки, чи відмінної — не мені судити. А щодо книги блаженного Климента, про яку ти питаєш, то, хоч її

й не відкидають цілковито, усе ж вона не має авторитету божественного Писання. У ній-бо читаємо дещо не зовсім відповідне нашому, тобто церковному, вченню. Проте все, написане в ній про діяння апостола Петра, — прийнятне, адже не містить нічого суперечного або супротивного вченню християнства.

Радію за твоє блаженство, що завжди перебуваєш здоровим во Христі, і благаю пам'ятати про мене.

Із латини переклав Ростислав Паранько.

Переклад створено за підтримки проекту Оксфордського університету «Нові горизонти науки й релігії у Східній Європі», профінансованого фондом Джона Темплтона (The John Templeton Foundation). Думки, висловлені в тексті, належать авторові й не обов'язково збігаються з поглядами фонду.

The creation of this text was supported by the University of Oxford project 'New Horizons for Science and Religion in Central and Eastern Europe' funded by the John Templeton Foundation. The opinions expressed in the publication are those of the author(s) and do not necessarily reflect the view of the John Templeton Foundation.

РАТРАМН КОРБІЙСЬКИЙ

26 ТРАВНЯ 2021

Примітки

1. Исидор Севільський, Етимології XI, 3, 15 (пор. Августин, «Про град Божий», XVI, 8): «Звуться песиголовцями, бо мають голову пса, а їхній гавкіт вказує, що вони радше тварини, ніж люди. Родяться вони в Індії».
2. Цицерон, «Про державу» VI, 13, 13: «Збори та об'єднання людей, пов'язані правом і названі державами».
3. Исидор Севільський, Етимології XI, 3, 12.
4. Исидор Севільський, Етимології XI, 3, 26; пор. 7.

5. Исидор Севільський, Етимології XI, 3, 24.
6. Исидор Севільський, Етимології XI, 3, 25.
7. Исидор Севільський, Етимології XI, 3, 26.
8. Исидор Севільський, Етимології XI, 3, 27.
9. Бут. 6, 4.
10. Исидор Севільський, Етимології XI, 3, 9.
11. Исидор Севільський, Етимології XI, 3, 5.
12. Бут. 1, 26.